

دگرگونی منظر ذهنی شالیزار

کشت شالی عمده‌ترین فعالیت کشاورزی استان‌های شمالی ایران از جمله مازندران و گیلان است و معیشت اغلب ساکنین این دو استان به این محصول گره خورده است. در سال‌های نه چندان دور تمامی فعالیت‌های شالی کاری توسط نیروی انسانی انجام می‌شد و به دلیل پایین بودن سرعت انجام کار و فرصت فقط یک‌بار کاشت، فعالیت‌های وابسته فرهنگی خاص را به وجود آورده بود. از جمله خواندن آوازهای محلی در حین کار و رسم کایر! حتی پیش می‌آمد که افراد در حال عبور دقیقی را برای کمک به صاحب زمین وقت می‌گذاشتند. این آداب و رسوم فرصت مناسبی برای گردشگری کشاورزی به وجود می‌آورد. گردشگری کشاورزی ترجمه فارسی واژه Agritourism است، ترکیبی از دو واژه Agri و Tourism شامل فعالیت‌های کشاورزی که گردشگران را به خود دعوت می‌کند. گردشگری کشاورزی این امکان را برای گردشگران به وجود می‌آورد که علاوه بر تجربه فعالیت مورد نظر، با فرهنگ و آداب بومی آن سرزمین آشنا شوند. شالی کاری علاوه بر ایجاد مناظر عینی مانند تنوع در اندازه، فرم و رنگ در بازه زمانی کمتر از شش ماه، بازگوکننده فرهنگ عامه سرزمین بوده و نیز دیدن هر منظره از بازه زمانی فوق، منظر ذهنی و درک دقیقی از زمان در انسان ایجاد می‌کند. شالیزار فرصت مناسبی برای گردشگر فراهم می‌کند تا دیدن آداب و رسوم و انواع مناظر را همراه با انجام انواع فعالیت‌ها تجربه کند. منظر ذهنی شالیزار شامل تمامی آداب و رسوم گره خورده با فعالیت شالی کاران در طول مراحل آماده‌سازی زمین، کاشت، داشت و برداشت است که در فاصله زمانی کمتر از شش ماه اتفاق می‌افتاده است. در کنار آن دیدن هر کدام از مناظر درک دقیقی از زمان را به بیننده می‌دهد چراکه هر فعالیت بیانگر زمانی خاص از این بازه شش‌ماهه بود:

آماده‌سازی زمین با منظره عرصه‌های پهناور پرآب در اواخر اسفند و اوایل فروردین؛
منظره سرسبز زمین نشا شده تا قبل از خوشه‌آوری از اواخر فروردین تا اواسط تیر ماه؛
منظره خوشه‌های سبز از اواسط تیر تا اواسط مرداد؛
منظره یک‌دست طلایی با خوشه‌های آویزان تا اواسط شهریور (پاییزه ماه)؛
و منظره ساقه‌های به‌جامانده پس از برداشت محصول بعد از شهریور.

اما آنچه امروزه اتفاق می‌افتد، افزایش سرعت انجام مراحل مختلف، استفاده از ارقام زودرس برنج و بهره‌مندی از ماشین‌آلات جدید سبب شد تا درصد بالایی از کشاورزان به کشت دوم روی آورند و چرخه فعالیت‌های مربوط به شالیزار دوبار اتفاق بیفتد. ماشینی شدن فعالیت‌ها، حضور کمتر نیروی انسانی و تسریع در زمان سبب از بین رفتن فرهنگ و آداب و رسوم مربوط به شالی کاری شده و منظر ذهنی در درک زمان را نیز مخدوش ساخته است. برای مثال خوشه‌های طلایی برنج در برخی از زمین‌ها در کنار زمین‌های تازه نشا شده دیده می‌شود و درک سنتی زمان را مخدوش می‌کند. آسیب دیگری که کشت مجدد شالی ایجاد می‌کند سوزاندن پس‌مانده ساقه است که سبب آلودگی زیست‌محیطی در محدوده زمانی بین دو کشت شده و جاذبه گردشگری در فضا را از بین می‌برد. خوشبختانه در برخی از مناطق که به دلایل مختلف از جمله شیب زمین، ورود ماشین‌آلات کشاورزی دشوار است، هنوز همان عادات قدیمی در جریان است و امید می‌رود در این بخش با احیای فرهنگ دیرین شالی‌زار بتوان سبب رونق گردشگری کشاورزی در آن مناطق شد.

۱. در زبان مازندرانی به کسی گفته می‌شود که بدون گرفتن مزد در انجام فعالیت به دیگران کمک می‌کند.

۲. زمان برداشت محصول در فرهنگ مازندرانی.

وحید حیدرتاج
v.nattaj@yahoo.com

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Manzar journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

حیدرتاج، وحید. (۱۴۰۱). دگرگونی منظر ذهنی شالیزار. گردشگری فرهنگ، ۳(۱۱)، ۳.

DOI: 10.22034/TOC.2023.165229
URL: http://www.toc-sj.com/article_165229.html

